C. 61.250

EMANOIL BUCUȚA

SUFLETUL DELA GRANIȚE

CASA ȘCOALELOR
1940

EMANOIL BUCUŢA

SUFLETUL DELA GRANIŢE

CASA ŞCOALELOR
1940

Astăzi, când granițele nu mai sunt făcute din văi liniștite de râuri, din creste de piatră singuratice sau din întinderi însemnate cu stâlpi de ciment, ci din oameni vii, mii și sute de mii, cari stau de pază cu mâna pe armă, către toate zările, cuvântul însuși de țară capătă parcă un nou înțeles. Pământul strămoșesc nu mai e o brazdă împărțită ca de un părinte pe care nu-l mai cunoaștem între toți fiii lui, ci învelișul unui singur suflet. El se ridică deodată, cu viața lui milenară chemată de prin cotloane de istorie, ca să-și apere și să-și păstreze ființa. Era în noi și nu-l vedeam și iată-l că ne cutremură, înșirat la marginea țării, de unde pot să vie primejdiile.

Poporul românesc a trebuit să-şi dărâme întâi tot felul de granițe dinăuntru până să ajungă la cele de afară. Pela 1837 Grigore Alexandrescu, scriitorul care începe poezia de gândire în literatura noastră, ca un vrednic premergător al lui Eminescu, se găsea la Focşani, trimis de şeful lui militar nemulțumit de felul cum scrisese o hârtie oficială, « ca să studieze, după cuvintele lui Ion Ghica, știința caligrafică, dându-i importanta misiune de a întreba de paşaport pe toți câți voiau să treacă şanțul care despărțea partea oraşului moldovenesc de cea muntenească şi ca să taie la răboj oile cari veneau dintr'un mal în celălalt al Milcovului ». Incepuse să se poată vorbi în glumă de o graniță, care tăiase în două, timp de secole, trupul românesc. Micşorată în felul acesta, ea mai era în stare să se menție încă douăzeci şi mai bine de ani. Grigore Alexandrescu ne-a păstrat-o în versurile din Scrisoarea către Câmpineanu, în care-i arăta, prietenului şi ocrotitorului, pe ce locuri și în ce chip îşi petrece zilele:

Spre Apus curge o apă, între două țări hotar:
Frați a căror neunire a avut sfârşit amar.
Pe o margine e Zimbrul, iar pe alta un Vultur,
Care nici nu mai visează de al Tibrului murmur.

Anul acesta literatura română sărbătoreşte un secol de când Grigore Alexandrescu a tipărit în « Dacia literară » vestita lui meditație: Anul 1840. Răsună până la noi, ca un cuvânt de întărire al trecutului, încrederea care cântă din strofele neuitate şi se potriveşte oricăror vremuri de cumpănă:

Să stăpânim durerea care pe om supune,
Să aşteptăm în pace al soartei ajutor;
Căci cine ştie oare şi cine îmi va spune
Ce o s'aducă ziua şi anul viitor?

Mâine, poimâine, poate, soarele fericirii
Se va arăta vesel pe orizon senin;
Binele ades vine pe urmele mâhnirii
Şi o zâmbire dulce dup'un amar suspin.

Pentru neamul lui, acel soare al fericirii, pe care îl proorocea, a răsărit; pentru el, nu. Mi-aduc aminte că profesorul meu de

gimnastică, Moceanu, ne povestea, între prăjinile, fusurile şi trapezele sălii vechi de gimnastică dela Sfântu Sava, pe la începutul acestui secol, că văzuse prin Pasagiul Român nişte draci de copii — el zicea, ca noi, cari nu mai respectam pe bătrâni şi ceea ce însemnaseră ei în tinereţele lor — trăgând de pulpanele redingotei pe un trecător cu pletele albe şi ochii rătăciţi. Era Grigore Alexandrescu, trăit dela 1860 până la 1885 în întunericul minţii. Eminescu scrisese despre el în Epigonii: « Şi ca Byron treaz de vântul cel sălbatic al durerii Palid stinge-Alexandrescu sfânta candel'a sperării, descifrând eternitatea din ruina unui an ». Eminescu era în anul, când s'a isprăvit Grigore Alexandrescu, în aceeaşi stare ca şi el şi, după ce zugrăvise această făptură de ctitor în cuprinsul literaturii române, nu i-a putut vorbi niciodată. Nouă celor de astăzi nici nu ni se pare că ar fi putut să trăiască în acelaşi timp, atât de mult unul trebuia să vie după celălalt.

După ce hotarele cele mici dintre ţările surori căzuseră şi până şi semnul lor de rană se ştersese, a început munca în altă parte. Rămăseseră, până să ajungem la marginile pământului românesc, cele dintre Transilvania şi Ţară. Un poet român, care trăia pela 1903—1904 la Budapesta, ne-a trimis de-acolo volumaşul lui de poezii, pe hârtia aceea moale şi scămoşată, ca şi cum ar fi suferit şi ea de durerea versurilor pe care le aducea. Venind de unde veneau, ele arătau că timpurile se împliniseră. Când graniţele pot să fie puse astfel de poeţi, în gura tuturor, înseamnă că au şi început să se mişte. Ceea ce făcuse Grigore Alexandrescu, în 1835, cu Milcovul, făcea, în 1905, cu Carpaţii, Octavian Goga. V'aduceţi aminte de cele din urmă strofe din Oltul, pe care noi îl ştiam pe dinafară:

Slăvite fărmituri a vremii,
De mult v'am îngropat văleatul...
Neputincios pari şi tu astăzi —
Te-a 'ncins cu lanţuri împăratul.

Ca unda ta strivită, gemem
Şi noi, tovarăşii tăi buni,
Dar de ne-om prăpădi cu toţii
Tu, Oltule, să ne răzbuni!

Să verşi păgân potop de apă
Pe şesul holdelor de aur;
Să piară glia care poartă
Instrăinatul nost' tezaur;
Ţărâna trupurilor noastre
S'o scurmi de unde ne'ngropară
Şi să-ţi aduni apele toate —
Să ne mutăm în altă ţară.

Era ca un glas bisericesc, din Scriptură şi din Pravili, care se auzea şi pătrundea cu atât mai uşor, pentrucă nu părea de om, ci de vremuri. Isprava dintâi era mai firească şi putea să fie buciumată de un scriitor cu studii clasice, care lua pe Anacreon de unde-l lăsa, spunându-l pe de rost, Iancu Văcărescu, şi alături de Lamartine şi Byron, vorbea ca Boileau şi La Fontaine. Isprava cealaltă, care li se arăta tuturor ca un lucru de necrezut, trebuia să se îmbrace în odăjdii ca să fie ascultată. Dărâmarea granițelor părea că e voită de

Dumnezeu. In « Latinitatea strigă din tranşee » din 1915, Goga spunea, mai departe şi cu acelaşi glas de uşi împărăteşti de altar:

Să nu uitaţi a veacurilor carte,
Veniţi, veniţi!... Căci adevăr zic vouă:
Ori vă mutaţi hotarul mai departe,
Ori veţi muri cu trupul frânt în două.

Căderea aceasta de granițe dinăuntrul țării, dintre Muntenia şi Moldova, la început, dinspre Dobrogea, mai pe urmă, şi dinspre Basarabia şi Bucuvina şi dinspre Transilvania şi Banat, la sfârşit, era ca o cădere de schele, îndărătul cărora se lucrase sute de ani de neamul întreg, la zidirea unei locuințe vrednice, şi prin lărgime şi prin frumusețe, de ceea ce ne socoteam sortiți să împlinim în lume. Pază de acum la granițele de-afară! Să nu le mai treacă nimeni fără voe încoace, cum nu ne gândim noi să le trecem încolo.

Am avut odată o şcoală a granițelor. Am avut parte s'o urmez şi eu, nu numai ca să-i pot sorbi învățăturile, dar şi ca să-i

pot păstra amintirea. Lecţiile ei cădeau în acele timpuri de după 1900, când se aştepta o Primăvară literară, prevestită chiar de întemeetorul şi conducătorul acelei şcoli, şi vechia Junime se credea înviorată, iar noul Sămănătorism îşi umfla pânzele, şi erau şi ele un semn alături de altele al unor mari lucruri în pregătire. Şcoala graniţelor româneşti era un umil seminar de geografie la facultatea de litere din Bucureşti. Din ea au ieşit cei mai de seamă geografi pe cari îi avem. Pomenesc numai de George Vâlsan, pentrucă nu mai e printre noi. Studiul lui ştiinţific de căpetenie rămâne « Câmpia română », dar să nu se uite studiile de graniţă, care erau toate etnografice, Românii din Serbia, cu un adaus de folklor, şi Valea Dunării, apărută de curând în volumul « Pământul românesc şi frumuseţile lui ». Erau urmări ale îndrumărilor căpătate în acea şcoală şi pe care toţi, cari au trecut pe acolo şi au lucrat alături de Vâlsan şi de ceilalţi, le-am luat cu noi. Ceea ce a făcut Cviici, doctrinarul Jugos-

laviei, împreună cu elevii lui, la el acasă, a făcut, mai puţin zgomotos, dar cu tot atât de bune urmări, şcoala de la noi a graniţelor. Când oamenii de faptă au pornit, ca să îndrepte sau să grăbească istoria, problemele fuseseră cercetate. Temelia geografică a cererilor noastre fusese pusă, aşa cum fusese aşternută, încă mai de mult, temelia istorică.

N'am să uit niciodată, cum sunt sigur că n'au să le uite nici ceilalţi, expediţiile noastre de cercetare, înarmaţi cu toată documentarea pe care o putea da înainte biblioteca şi cu atât mai ageri la ce avea să dea observaţia deadreptul a fenomenelor, expediţii pe Dunăre, expediţii la Mare, expediţii în Munţi. Erau toate expediţii de cunoaştere şi de adâncire a graniţelor, văzute atât dela noi cât şi din ţara vecină, care uneori însemna numai un Stat străin, dar nu şi o altă formaţie etnografică. Impins de acele călătorii am scris şi eu mai târziu, după întoarceri şi studii proprii, pe locuri, monografia despre « Românii

dintre Vidin şi Timoc ». Astăzi toate aceste încercări pot să rămână numai o amintire şi profesorul, care le gândea şi le punea la cale, să fi lăsat altora, însă elevi de ai lui, catedra, pentrucă ceea ce se urmărea s'a împlinit întocmai. Şcoala granițelor se poate închide. Sufletul ei a coborît între noi şi ne stă în ajutor.

Am găsit pe toată Dunărea, dela Turnu Severin şi mai din sus, din gangurile cu pereți înalți şi păduroşi ai Cazanelor, unde Traian, părintele, a tăiat drumuri în piatră şi păgânii şi credincioşii întâlniți aici au ridicat cetăți, o lume vioaie şi desghețată de oameni de apă şi de ostroave, alergând în luntri toată ziua, mânând vitele prin lunci umede, negustorind în schele şi în porturi şi dela un mal la altul. Toată Europa trece în vapoare şi şlepuri pe la orizontul lor. Le răsună în urechi limbile tuturor popoarelor. Oameni străini se opresc, uneori pentru totdeauna. Granița e largă şi mişcătoare, un drum deschis tuturor. Dela un ostrov la altul trec cirezile de sute de

bivoli înnot, cu băeți goi pe spatele lor lucioase, spălate mereu de undă. Dacă strigi dintr'o țară într'alta răspunsul vine în aceeaşi limbă.

Din adânc de Dobroge, dela linia de despărțire dintre județele Durostor şi Caliacra, locuitorii pornesc în căruțele lor sprintene, cu cai focoşi, ca să vândă şi să cumpere, către oraşele Dunării, unii, şi către oraşele Mării, alții. Sunt plugari şi crescători de vite în acest pământ gras, dar cu apă ascunsă la mari adâncimi, şi în marginea canaralelor şi a surpăturilor de piatră roşie şi găunoasă, dar rămân legați de apă şi au ceva din trăsăturile şi din neastâmpărul fraților lor din acele părți. Pe barcazurile şi podurile negre, umblătoare, care se mai văd la Turtucaia, la Silistra şi la Ostrov, îşi aşezau odinioară miile de oi coborîte din Munți, cu măgarii şi câinii de acasă în mijloc, ciobanii ardeleni în căutare de drumuri fără iarnă. Tot Deliormanul şi locurile dinspre Mare, de care vorbesc diplomele lui Mircea cel Bătrân,

au fost călcate şi îmbogăţite de ei, în vremuri când nu întâlneau pe aci decât pe vameşii şi ciorbagiii turci. De câţiva ani s'au arătat prin sate sau şi-au făcut satele proprii adevăraţi locuitori şi apărători de graniţă, Români din toate unghiurile, dela Bucovineni până la Ilfoveni şi dela Bănăţeni până la Macedoneni, grănicerii noştri plugari dela Miază-zi, trimişi parcă de întreg pământul românesc anume ca să dea naştere la o nouă vieaţă şi să facă de veghe, ca în zilele valurilor Traiane şi ale legiunilor macedonice. Ei ştiu că de pe podişul lor, la oparte de drumurile oamenilor, apără atât Dunărea cât şi Marea. Au ceva din acea încruntare şi pornire pe faptă a ostaşilor totdeauna gata.

Dela dealurile albe dela Ecrene, ca un popas din urmă al Coastei de Argint, şi până aproape sub zidurile Cetăţii Albe, pentrucă limanul Nistrului nu e decât un sân pontic, se întinde ţărmul românesc al Mării Negre, sute şi sute de kilometri de orizont marin, care nu e nici pe departe atât de asemă-

nător sau chiar de monoton, pe cât se crede sau se răspândeşte credinţa de câţi nu-l cunosc decât depe hartă. Formaţii de coastă şi vederi de mare sunt cu totul altele, în dreptul Balcicului şi Capului Caliacra, scăldate de un soare mai cald, în dreptul Mangaliei şi Constanţei, unde cerul ştie să se facă de oţel vânăt, sau în dreptul Deltei, cu trecere dela uscat la apă, atât pentru privelişte, mai mult de coloarea trestiei, cât şi pentru îndeletniciri, pescărie de lacuri şi pescărie de larg. Prin buruienile arse şi sărate de stepă te împiedici de marmuri elenice sau de ziduri romane. Nicăieri drepturile noastre de moştenitori ai lumii clasice dela aceste părţi de Miazănoapte nu sunt mai vădite. Oamenii sunt închişi în sine, muncitori şi dârji, făcuţi aşa de aflarea mereu faţă în faţă cu Dumnezeu, adică cu elementele şi cu primejdiile. Ei sunt portarii mării.

Râpile Nistrului, cu încolăciturile lui, ca ale unui otgon, care lega aici corabia ţării bătută de valurile din Răsărit, lăsat pe

pământ și răsucit peste bugeacuri și codri, adăpostesc un neam de Români, asemeni numai loruși. E un amestec de sfătoșenie și de blândețe, vădit și în limba dulce și în mișcările încete, și de încăpățânare și de izbire, care aduce aminte că sunt de multe secole un popor de grăniceri. Orheienii și Sorocenii au fost totdeauna păzitori de vaduri. Ei nu trebuie să-și mai pregătească un suflet de graniță; îl au, și la o cât de slabă chemare el poate să se ridice din adâncuri și să se reverse ca la buciumurile și focurile pe înălțimi de când anii se socoteau dela facerea lumii și la Suceava ședea în scaun, Ștefan cel Mare și Sfânt. La fiecare pas pe aici se simte că ne mișcăm în moștenirea lui. Cele mai frumoase datini despre marele domn trăiesc și astăzi în gura oamenilor, cum trăiesc în mânăstirile ascunse în văi umbroase, cu podgorii de aur de jur împrejur. Această prispă a Moldovei, udată pe toată latura ei răsăriteană de Nistru și împodobită cu scoarțe și lăicere, mai ales negre și portocalii, singure

păstrate dintr'un port și o gospodărie a războiului de țesut, care nu mai este, stă în bătaia viscolului sau sub florile de livezi de poame, cu ziduri și turnuri de cetăți din loc în loc, ea însăși acum oglindă a neamului de oameni, pe care și l-a plămădit după chip și asemănare.

Pe hotarele Bucovinei vecine n'am putut să trec fără opriri, în părțile de șes, prin locuri unde cu Flondorenii și Hurmuzăcheștii toată lupta hotărîtoare în secolul al XIX-lea pentru făurirea României învie în acești Moldoveni subțiați de cultura Apusului, și pe valea cu ape repezi și cu plute între munți, a Ceremușului. Prin trecătorile înalte de sub izvoarele lui și-au deschis drum, în secolele dela început, Dragoș și Bogdan, cu vitejii maramureșeni, întemeietori de țară și dătători de legi și datini. Bucovina e ca un ulcior de aur, proptit în pirostiile Basarabiei, Moldovei vechi și Maramureșului și pus la streșinile lumii ca să adune ce e mai bun din Apus și Răsărit. Munteni veseli și iuți la picior, cu bundele

lor fără mâneci și închenărate cu lână neagră de oaie, Bucovinenii au trăit totdeauna cu ochii în zare, păzitori firești și seculari de biserici, de ruine scumpe și de oase și faime domnești, cum sunt cele dela Putna, și la orice nevoie se pot schimba în plăieși de margine.

Maramureșul se încinge în apele Tisei și se strecoară pe creste și văi, cu porți monumentale cioplite de acești lemnari neîntrecuți și cu bisericile ascuțite de lemn pe înălțimi, ca niște mori ale Domnului, măcinând stele și cuvânt dumnezeesc. Oamenii trec hăulind, în pantalonii lor largi, cu pălăriile de paie ca niște coifuri în cap și cu țapina și baltagul pe umeri. Pe-aici sunt poenele cu lăcașuri sfinte unde limba noastră a primit întâia ei închegare scrisă, la ieșirea din Evul Mediu, aici e Ieudul înegrit de vreme, dincolo de pârâu, unde s'a găsit cel mai vechiu text românesc într'o lacră uitată de biserică, aici Cuhea și, peste Tisa și în altă țară, Perii și Apșele. Cum știau să ne primească în haine albe oamenii

de acolo, în umbra clopotniței, pe care o simțeau prietenă și sprijin! Maramureșul e ca un mâner al țării, de unde o poți sălta întreagă, așa ca în secolul descălecătorilor.

Trebue umblată granița cu poale de munți și cu păduri, din dreptul Țării Oașului, cu oameni gătiți ca o secție de Muzeu etnografic, vechi și năvalnici, câmpia care începe să se arate în apropierea Someșului, Pusta nesfârșită cu râuri plecate din munții noștri, prispa de unde neamul nostru a privit vedenia de Apă a Morților tremurătoare peste șesurile din Apus, până la Tisa și mai departe, ca să înțelegem ce este Transilvania de dindărătul lor și Banatul plin de mândrețe, ca o cetate, așa cum le-a văzut încă Bălcescu, a neamului românesc.

Ca să-mi dau seama de duhul Ardealului față de orice dorință de încălcare a acestei « mărci » apusene a pământurilor românești m'am dus și am trăit în satele grănicerești dela răspântia de trei țări a Maramureșului, Bucovinei și Moldovei, pe unde se păzeau trecătorile de năvala Tătarilor mai vechi

şi mai noi, şi prin satele grănicereşti dela Cerna până la Oraviţa, la altă întâlnire de trei ţări, Ţara Românească, Bulgaria şi Serbia, de unde veneau Ienicerii şi Spahiii şi uneori Pasvangiii şi Başbuzucii. Nu e vorba de o armată, care a fost odată, pusă de Impăraţi intraţi în legendă, ci de o întreagă populaţie crescută ca să fie cu rânduială militară, cu vitejie şi cu putere de jertfă, şi pe care o simţi că se poate împânzi şi astăzi, la o chemare, cu pieptu-rile, dar mai cu seamă cu spiritul ei, dea-lungul acestui arc de graniţă dela izvoarele Tisei până la Dunăre, cu cele două căpă-tâie, taberele înseşi grănicereşti ale Năsău-dului şi Banatului.

Ţara se întinde liniştită între hotarele ei, pe care şi le mângâie cu iubire. Fiecare a fost ajuns şi întărit după încordări şi sufe-rinţe de sute de ani şi de milioane de oa-meni. Sufletul întregului neam se luminează la auzirea numelui lor şi e de faţă deopo-trivă, oriunde ameninţă să se adune norii.

MONITORUL OFICIAL ŞI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ, BUCUREŞTI 1940